

Emre Üstün

*twitter.com/KaysirMehmedII

Giriş

Sultan Mehmed Han'ın oğlu, Sultan Murad'ın oğlu, karaların padişahı, denizlerin hakanı, insanların ve cinlerin üzerinde Allah'ın gölgesi, doğuda ve batıda Allah'ın yardımcısı, su ve toprağın kahramanı, Konstantiniyye'nin fatihi ve fethin babası olan Sultan Mehmed Han.(1)

Padişah, sultan, gazi, fatih, kayser, Sultanu'l-Berreyn ve Hakanu'l-Bahreyn unvanlarına ve daha nicelerine sahip devrinin ötesinde bir hükümdar.

Yerli ve yabancı pek çok araştırmacı sadece tarih alanı için değil edebiyat, felsefe, hukuk vb. alanlardaki yetkinliğiyle alakalı olarak da II. Mehmed hakkında çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar II. Mehmed'in dönemine ışık tutulması bakımından elbette ki önem arz etmektedir. İşte bu yazı çalışmada da tarihteki rolünden yola çıkarak Sultan Mehmed'in vefatından önceki son evreyi içine alan bir kapsam çerçevesinde bilgiler sunmaya, bu kapsamdan hareketle padişahın çıktığı son seferin rotası üzerine sorgulamalar yaparak tamamlama gayesi benimsenmiştir.

Memlûklular

Prof. Dr. Halil İnalçık'ın ifadesiyle II. Mehmed, “*Osmanlı İmparatorluğu'nun esas çekirdeğini vücuda getirmiştir.*” Mehmed, bu çekirdeği meydana getirirken doğu, batı, kuzey, güney yönlerine dair sürekli bir plan yürütmekte ve bu plan dahilinde hedeflerine ulaşma arzusu gütmektedir. Bu çerçevede ve yazımızın temasına binaen, ilk olarak imparatorluğun güney kısmında kalan Memlûk Devleti ile olan ilişkilerine bir bakalım.

Memlûk Devleti İslam'ın kutsallık atfettiği sahalarda hüküm sürmekte, önemli ticaret yollarına ev sahipliği yapmaktaydı. Bu ve buna benzer değerli özellikleri bünyesinde barındıran mevcudiyet üzerinde şüphesiz ki II. Mehmed'in hedefleri vardı. Bu hedeflere ulaşma adına da Mehmed her zamanki rolüne uygun olarak vakti gelene kadar ilişki dozunu kontrol etmekteydi.

II. Mehmed döneminde Memlûk Devleti ile olan ilk teması irdelenecek olursak, bu süreç İstanbul'un fethi ve Memlûk Devleti'nin başına yeni geçen Melikü'l-Eşref Seyfeddin'in tahta çıktığı döneme denk gelir. İstanbul'un fethinin müjdesini ulaştırmak ve Memlûk tahtına yeni sultanın geçmesini tebrik etmek üzere Kahire'ye elçi olarak Emir Cemaleddin Yusuf el-Kabunî, bir miktar değerli Rum esir, değerli kumaşlar ve çeşitli hediyelere ilaveten Molla Gürânî tarafından Arapça kaleme alınmış bir mektup gönderilmiştir. Önem arz eden de esasında bu mektuptur. Çünkü içerisinde dikkat çekici vurguları barındırmakta ve bu vurgular da Memlûk sultanı tarafından fark edilmekteydi. Burada dikkat çeken hususlar, Memlûk Devletinin Hac vazifesindeki idare rolü üzerine ifadeler ve Fatih Sultan Mehmed'in gaza görevini üstlenmiş bir gazi olduğuna dair satırlardı. İlk temas olmasına rağmen II. Mehmed ilişki dozundaki dengeyi yüksek tutmuş ve satırların içine hedeflerinin emarelerini yerleştirmiştir. Konu hakkında detaylı bilgi edinmek isteyenler ise *Ahmed Ateş'in İstanbul'un Fethine Dâir: Fatih Sultan Mehmet Tarafından Gönderilen Mektuplar ve Bunlara Gelen Cevaplar* isimli makalesini inceleyebilir.

Memlûk Kuvvetlerinin Bir Tasviri

II. Mehmed, Memlûk Devleti'nin sahip olduğu ve yukarıda ifade ettiğimiz özellikleri bünyesine katma isteğinin yanında, Memlûk Devleti'nin Anadolu sahası ve civarındaki etkisini kırıp bu sahadaki hedeflerini de gerçekleştirmek istiyordu.

Neydi bunlar? Mesela Anadolu'da tam hakimiyet bunlardan birisi olarak sayılabilir. Baktığımızda Memlûk Devleti Malatya dahil olmak üzere, Güney Doğu Anadolu'da hatırı sayılır derecede toprak sahibi olup, Çukurova bölgesini de hakimiyeti altında tutuyordu. Bu başlıkları topladığımızda II. Mehmed'in Anadolu'da tam hakimiyet hedefi karşısında Dulkadırlılar ve Karamanoğulları Beylikleri ile olan meseleleri gözler önüne çıkmakta ve bu noktada da önemli bir aktör olarak Memlûk Devleti kendisini göstermekteydi.

Sıralanan bu meselelerin yazımızın ana teması olan II. Mehmed'in rotası meçhul olan son seferi ve ömrünün son zamanlarında meşgul olduğu olaylar içerisinde inceleyecek olursak, karşımıza Dulkadırlılar ile olan münasebeti ve Hac yolundaki su sorunu çıkmaktadır. Sıradaki başlıklarda da bu hususları ifade ederek Memlûk başlığını tamamlayacağız.

Dulkadırlılar

Dulkadırlılar Beyliği, Maraş tarafında bulunan ve Memlûk Devleti'ne bağlı bir beylik durumundadır. Buna karşılık olarak Osmanlıların bu beylik ile ilişki rolü ise bambaşkadır. Bu rol Mehmed Çelebi'nin Dulkadırlılar sülalesinden Emine Hatun ile evlenmesi ve II. Mehmed'in de Sitti Hatun ile evlenmesi münasebetiyle vücut bulmuştur. Osmanlılar bu yola binaen zaman zaman ifade olarak, zaman zaman da sahada aktif rol alarak hedeflerine ulaşmak için mesai harcamıştır.

II. Mehmed'in kayınbiraderi olan Melik Arslan Bey, 1465 tarihinde beyliğin başındaki bey idi. Nitekim kendisi bu dönemde Memlûk tahrikiyle öldürüldü ve yerine Kahire'de bulunan ve Memlûk destekli olan kardeşi Şah Budak geçti veya o öyle sanıyordu. Çünkü Şah Budak, Elbistan tarafına geldiğinde bölgedeki beyler kendisini tanımadıklarını ve II. Mehmed'in öne çıkarttığı Şehsuvar Bey'i (kardeşi) bey olarak tanıdıklarını söylediler. Bölgede Osmanlı'nın da bir miktar askeri ile güçlü bir durumda olan Şehsuvar karşısında istediğini bulamayan Şah Budak, kısa süre içinde Kahire'ye kaçtı.

Ardından Memlûk tarafı ise pes etmemesini tavsiye ederek, bir miktar kuvvet ile onu Elbistan tarafına tekrar göndermiştir. Fakat sonuç mağlubiyet olmuştur. Buna müteakbil olarak Memlûk Sultanı Kayıtbay Osmanlı Sultanı II. Mehmed'e, Şehsuvar'a yardım etmemesini iletmiştir. Bunun ardından da II. Mehmed, Şehsuvar'a konumunu korumasını ilettilse de Şehsuvar başına buyruk davrandı ve kontrolsüz adımlar attı. Burada bir denge kurmaya çalışan II. Mehmed de bunu göz önüne alarak Şehsuvar'a yaptığı yardımlarını kesti.

İşte bu noktada 1471'de vuku bulan ve Antep civarında gerçekleşen mücadele önem arz etmektedir. Çünkü başına buyruk davranan Şehsuvar, Memlûk güçleri ile giriştiği mücadeleyi kaybetti ve bölgedeki Zamantı isimli kaleye kaçtı. Bunu gören Memlûk komutanı kaleyi kuşattıktan sonra, Şehsuvar'a canının bağışlanacağını ve Dulkadır beyi kalacağını söyleyerek dışarı çıkmasını istedi. Bunu duyan Şehsuvar ise kontrolünü kaybederek hemen onların yanına gitti. Fakat tüm bunlar bir oyundu ve yanlarına geldiğinde yakalanıp Kahire'ye götürüldü. Bir süre sonra da orada öldürüldü.

Bu süreci atlatan Memlûk tarafı ise sahadaki hakimiyetini korumak adına tekrar Şah Budak'ı devreye soktu ve onu bölgeye bey olarak yolladı. Osmanlılar ise bu sefer bir diğer kardeş Alâüddevle Bozkurd'u meydana çıkarttı ve bir miktar ordu eşliğinde bey olarak sahaya sürdü. Alâüddevle'nin işi ilk başta kolay olmadı ve attığı ilk adımlar neticesiz kaldı. Fakat 1479 tarihinde hakimiyetini sağladı ve beylik üzerinde söz sahibi oldu. İşte II. Mehmed'in Memlûk Devleti ile olan münasebeti ve Dulkadır Beyliği meselesi vefatı öncesi bu noktaya gelmiştir.

Fausto Zonaro Tarafından Yapılan Fatih Sultan Mehmed Portresi

Tehlikeli Sular

Osmanlılar ve Memlûkler arasında dostça münasebetler olmakla birlikte mevcut bir krizin varlığı da söz konusuydu. Mevcut krizlerden birisi Dulkadırlılar Beyliği'nin sahip olduğu saha üzerindeki hakimiyet mücadelesi denilebilir. Bir diğer mücadele ise kutsal beldelere ulaşırken hacıların çektiği su sıkıntıları oldu. Hac mevsimi yola çıkan Osmanlı mensuplarının, yoldaki su temin noktalarının harap olması ve tadilatı ile ilgilenilmemesi hususunda sıkıntıları vardı. Bu doğrultuda da konuyu bir şekilde sultana ulaştırdılar. Meseleyi işiten II. Mehmed, olayı çözmek adına birtakım ustalar ve meseleyi çözebilecek marifette kişileri bölgeye yollama kararı aldı. Ayrıca II. Mehmed Memlûklu birtakım naib ve hakimlere bu işleri bildirmiş ve yardım edilmesini istemiştir.

Bu gelişmeler karşısında ise Memlûk tarafı Karamanoğulları Beyliği'nin de gönderdiği mektupların etkisiyle hakimiyetine gölge düşürecek bir müdahale olarak gördüğü bu olayı tasvip etmediğini belirterek bu sürecin sona erdirilmesini sağladı.

Prof. Dr. Feridun Emecen'e göre II. Mehmed'in kurcaladığı bu tehlikeli süreçteki hedefi Memlûk tarafının vereceği tepkinin boyutunu ölçmekten ibaretti.

Venedik İlişkileri Üzerine

İstanbul'un fethi ve fetih sonrasında Osmanlıların Balkanlarda ilerleyişinin verdiği zarardan en çok etkilenenlerden birisi de Venedik'dir. Bu dönemde Venedik Hristiyan dünyası içerisinde hatırı sayılır vaziyette güçlü bir konumda idi. Bu durumun farkında olan II. Mehmed, fetih sonrası Venedik ile sulh yoluna gitti fakat kısa bir sulh yaşansa da yapılan antlaşmayı bozan meselelerin yaşanması üzerine süreç sona erdi. Bunun akabinde de Osmanlılar Eğriboz zaptı, Koron ve Modon'a baskınlar, Mora seferleri gibi süreçleri icra etti.

Ayrıca belirttiğimiz gibi İstanbul'un fethinin sonucunda Venedik tarafı ciddi bir zarar görmüştür. Baktığımızda Karadeniz ile bağlantısını yitirmiştir. Akdeniz'de birçok adasını Osmanlılara terk etmek zorunda kalmıştır. Bunun sonucunda da Osmanlılara vergi ödemeden adım atamaz hale gelmiştir. Bu sonuçlara rağmen Venedik sulh yapmak yerine çeşitli adımlar attı ve bunlardan biriside Akkoyunlular ve Karamanoğulları ile antlaşmalar yapmaktı. Fakat nihayetinde atılan bu tür adımların hepsi beyhude bir çaba oldu.

Takvimler 1479 tarihini gösterdiğinde II. Mehmed Anadolu'da ayakta kalan beylikler ile olan münasebetini önemli bir noktaya taşıdı. Güney yönündeki Memlûk Devleti ile ilişkilerini de hedeflerine uygun bir vaziyete getirdi. Karadeniz'de ise Türk hâkimiyetini sağladı. Üstüne Uzun Hasan tehdidini de def ettikten sonra Venedik'in tasarladığı tüm hamlelere karşı hamle yaparak, hedeflerinin önündeki engelleri tek tek aştı. Planları alt üst olmuş Venedik tarafı gerek yakın coğrafyasındaki sorunlar, gerek elinin uzandığı bölgedeki sıkıntılar neticesinde Osmanlılar ile gerçek manada bir sulh yapmanın gerekli olduğunu kabul etti ve 25 Ocak 1479 tarihinde yapılan antlaşma ile sulh ilan etti.

Rodos Saldırısı: Nihayete Eremeyen Mücadele

Fatih Sultan Mehmed, planladığı hedeflere ulaşmak adına 1479-80 aralığındaki havayı uygun bulup harekete geçme kararı aldı. Peki neydi bu uygun hava? İtalya'da Napoli, Venedik ve Milano arasındaki rekabet, papalığın bu olaylara yaklaşımı ve bunlar dışında yaşadığı sıkıntılar ve üstüne kendisinin Venedik ile olan ilişkilerindeki geline nokta sayılabilir.

Bunların yanında II. Mehmed'in hedeflerine engel olarak gördüğü bir mesele de vardı. O da Rodos Şövalyeleri'nin Osmanlıların Akdeniz'e bağlantısını engelleme çabaları ve olası bir haçlı seferi için sürekli ileri karakol görevi üstlenecek bölgeleri elde etme girişimleri idi.

Bu ve buna benzer nedenlerden ötürü, nihayetinde II. Mehmed hedeflerine ulaşmak arzusuyla harekete geçerek, ele geçiremediği Rodos'a bir sefer daha yapılmasına karar vermiştir. Yapılacak olan seferin başına da o sırada veziri olan Mesih Paşa getirilmiştir. Kısa bir dipnot bilgisi vermek adına şu bilgiyi yazıya ilıştirmek isterim. Mesih Paşa Rum asıllı olup Paleologos hânedanına mensuptur. Angiolello'ya göre son Bizans İmparatoru IX. Konstantinos'un kardeşinin oğludur. Ayrıca annesi tarafından Venedikli soylu Contarini ailesiyle bir akrabalığı vardır. Ağabeyi Has Murad Paşa ile İstanbul'un fethi sırasında esir düşmüş ve her ikisi de Fatih Sultan Mehmed'in hizmetine alınıp sarayda yetiştirilmiştir.

Asıl sürece devam edecek olursak, sefer görevi üstlenen Mesih Paşa, ilk olarak ifadelere göre Rodos'a bir miktar gemi gönderdi. Bu kuvvetler adanın Saint Eien isimli tarafından çıktıktan sonra bölgede bir süre keşif yaparak geri çekildi. Bu keşiften elde edilen bilgiler sonucunda Mesih Paşa mevcut kuvvetlerinin seferi tamamlayacağına emin olamamış ve ek kuvvet olarak Gelibolu'dan gelecek kuvvetleri beklemiştir. Bir süre sonra kuvvetlerine kavuşan Mesih Paşa Rodos seferi için donanma ile yola koyulmuştur.

Osmanlı kuvvetlerinin Rodos'a yönelmekte olduğu haberleri ise bir süredir adada hissediliyordu. Buna bağlı olarak adadaki surlar güçlendirilmiş, silah ve toplara yönelik çalışmalar yapılmış, tarikatın mevcut eyaletlerinden para toplanmış, buğday depolarına yönelik çalışma yapılmış, Papa'dan yardım istenmişti. Üstad-ı Azam Pierre d'Aubusson ve kardeşi Anton da bu süreçte ada adına değerli savunucular olmuşlar ve sorumluluk alarak öne çıkmışlardır.

23 Mayıs 1480 tarihine gelindiğinde ise Osmanlı kuvvetleri Rodos önlerine gelmiş ve seferi başlatmışlardı. Osmanlı kuvvetleri ilk olarak Aziz Nikolas Burcu'na saldırmıştı. Fakat yapılan bu saldırı ve kaleye doğrudan yapılan bir başka saldırı da neticesiz kalmıştır. Bu durum Rodos'da bulunan kesimin kurtulduklarını düşünmesine ve bir yandan da Büyük Meryem Kilisesi'nde ayin yapmalarına vesile olmuştur. Hatta bir ziyafet bile düzenlendiği ifade edilmektedir. Fakat erken sevinen Rodos tarafı tam bu sırada Osmanlı kuvvetlerinin bir başka saldırısı ile sarsılmıştır. Nitekim Osmanlı kuvvetlerin yaptığı bu saldırı, yine nafıle bir girişim olmuştur. Bir sonraki saldırı ise tekrar San Nikolas Burcu'na oldu ve yine başarısız bir sonuç elde edildi.

1480 Tarihli Rodos Kuşatması'nı Resmeden Bir Minyatür

Dördüncü hücumda ise "*İtalyan Kapısı*" olarak ifade edilen kısım alındı ve oraya Osmanlı sancağı dikildi. Üstad-ı Azam Pierre d'Aubusson da bu süreç içinde yaralandı. Fakat Rodos direnmeye devam etti. Diğer taraftan Osmanlılar Rodos'da bir adım ilerlemiş gözükse de askerinin morali bozulmuş bir vaziyettedir. Çünkü Mesih Paşa bir süre sonra şehrin işgali ile uğraşılırken yağmaya izin vermeyip '*hazinenin padişaha ait olduğunu*' ilan etmişti. Bu psikolojik etkinin yanı sıra bu olaya ilave olarak iki Napoli gemisinin de Rodos limanına girmeyi başarması üzerine Osmanlı kuvvetleri yavaş yavaş geri çekilme emareleri gösterdi ve Rodos seferi başarısızlıkla sonuçlandı.

Otranto Zaptı: Hedeflenen Yolda Sağlam Bir Köprübaşı

1479-80 döneminde II. Mehmed'in bir başka saldırı emri ise Gedik Ahmed Paşa komutasında icra edilecek bir dizi saldırıydı. Rodos'da elde edilen başarı Hristiyan dünyası için bir umut olmuştu, fakat işlerin bu şekilde sürmeyeceğini Otranto zaptı gösterecekti.

Gedik Ahmet Paşa bu doğrultuda ilk olarak 1479'da Ayamavra, Kefalonya ve Zanta adalarını aldı. 26 Temmuz 1480'de ise Avlonya'dan hareket ederek 11 Ağustos'da Otranto'yu zapt etti. Ardından da kaleyi bir üs fonksiyonuna sokup etrafa akınlar yapmaya başladı, bazı adaları aldı ve hedeflenen İtalya seferine bir köprübaşı oluşturuldu. Geline bu nokta sonucunda ise Hristiyan alemindeki umut bir anda yerini korkuya bıraktı. Hatta papanın artık Roma'da kendisini emniyette hissetmediğini ve bölgeyi terk edeceğine dair rivayetler bile dolanmaya başlamıştı. Hatta Sigismondo De' Conti "*Eh eğer düşman gelip de çadırlarını kent surlarının dibine dikmiş olsa, ancak bu kadar korkulurdu, Roma 'da panik vardı.*" diyerek dönemin havasını nakletmiştir.

Diğer taraftan Otranto bölgesini geri almak adına Macaristan ve Fransa'nın içinde olduğu kuvvetlerin kurulacağı söylentisi dolanıyordu. Bu tür söylentilerin yanı sıra gelecek dönemde içinde kuvvetlerini güçlendirmek isteyen Gedik Ahmet Paşa bu niyetle Rumeli bölgesine geçmiş ve bu süreç sona ermiştir.

Pîri Reis'in Kitâb-ı Bahriyye'sinde Otranto ve Civarını Gösteren Harita

Gerçekleşen bu sefer için Hammer önemli bir noktayı işaret etmektedir. O da İtalya'nın güneyinin işgalini Venediklilerin teşvikine bağlamasıdır. Hammer'a göre Venedikliler, İtalya'nın güneyinde bulunan büyük şehirlerin Yunanlılar tarafından tesis edildiğini ve bu suretle de doğu imparatorluğuna ait olacağını, Bizans'a sahip olan II. Mehmed'in hukuken bunların da sahibi olduğunu söyleyerek padişahı buraları almaya teşvik etmiştir. Ayrıca Kretschmayr'de Otranto'nun işgalinin İtalya'da 'imansız ve Tanrı'ya hakaret eden' Venediklilerin yüzünden gerçekleştiğini ifade eden görüşler olduğunu belirtir. Andre Clot'da Fatih içerik çalışmasında ise karşı hamle girişimlerinde olan Hristiyan dünyası ile Venedik arasındaki iletişimden bahseder ve "Ülkemizi ve toprağımızı savunmak için silah ve cephane istiyoruz" diyen taraflara karşı Venedik Cumhuriyet Senatosu'nun tartışmalara bile katılmayacağını söyleyerek, onları geri çevirdiği eserine not düşer.

Rotası Meçhul Bir Sefer ve Büyük Kartal'ın Ölümü

Sefer sancakları Anadolu yakasına dikilmiş, kapıkulu askerleri de buna binaen bu yakada toplanmıştı. Rumeli orduları da Çanakkale Boğazı'nı geçmiş bekliyordu. Karaman Valisi Şehzade Cem'e de haber gönderilmiş ve Suriye hududunda beklemesi emredilmişti. 25 Nisan 1481'de II. Mehmed Üsküdar'a geçti ve yeni bir sefer başlamış oldu. Gebze yakınlarındaki Hünkâr Çayırına (Tekfur) gelindiğinde ise konaklandı.

Takvimler 1 Mayıs gününü gösterdiğindeyse padişah şiddetli ağrılar içinde kıvranmaya başlamıştı. Mevcut rahatsızlığı olan nikris (damla, gut) sebebiyle dayanılmaz acılar çekiyordu. Tedaviye hekimbaşı Laristanlı Acem Hamideddin el-Lari başladı ve bazı müdahalelerde bulundu. Fakat nafileydi. Sultan acı çekmeye devam ediyordu. Bunun üzerine eski hekimbaşı Yakup Paşa tedavi sürecini devraldı. Nitekim Yakup Paşa mevcut durumun geri dönülemeyecek noktaya ulaştığını, uygulanmış olan tedavilerin ve verilen ilaçların

mevcut hastalıkları ciddi olarak etkilediğini ifade etti. Bunun üzerine hazırda bekleyen diğer hekimler çaresiz kalınan bu noktada ellerindeki şurubu (Şarab-ı fariğ) padişaha vererek çektiği ızdırabı azaltmaya gayret ettiler. Fakat yine nafileydi ve geçirilen kısa bir komadan sonra 3 Mayıs 1481’de ikinci vakti Fatih Sultan Mehmed vefat etti.

“ Ölüm döşegindeyken bile kainatı kapsayan bakışları aynı anda Rodos'a, İtalya'ya, Macaristan'a, İran'a ve Mısır'a yöneliyordu. ”

Johann Wilhelm Zinkeisen, bu cümlesiyle hem son seferin nereye olabileceğini, hem de yazımızın başından beri ifade etmeye çalıştıklarımızın kısa bir özetini vererek değerli bir not düşünüyor. Peki gerçekten yola çıkılan bu sefer nereyeydi? Sultanın tasarladığı olası hedefler nelerdi?

II. Mehmed’in hedeflerinin ne olduğu sorusuna kısa cevap olarak "bir imparatorluk hayali vardı" demek yeterli bir cevap olacaktır. Bu hayal kendisini İstanbul’un fethi ile 1453 tarihinde bir anda somutlaştırdı, Karadeniz sahasını bir Türk gölü haline getirerek bir başka somutlaştırmayı gözler önüne serdi. İşte bu hayallerden birisi olarak da İtalya seferi akıllara geliyor ve hatta sultanın tek tanrılı dinlerin tamamını kendi kudretinde toplama gayesiyle imparatorluğunu başka bir boyuta taşıma gayesi içinde olduğu bile ifade ediliyor. Diğer taraftan başka görüşlere göre Mısır üzerine yürüseydi ve başarılı olsaydı Suriye üzerinden şark ticaret yollarını ele geçirip ve aynı zamanda Kızıldeniz yolunun kontrolünü kudretinde toplayıp önemli bir iktisadi, dini, ticari vb. pek çok ögeyi içinde barından bir seferi yapmış olacaktı. Hatta İtalya karşısındaki Afrika kıyılarından İtalya’ya inen ve Mısır’dan gelen Türk kuvvetleri ile karşılaşp bu suretle Akdeniz’i hükümranlığı içinde toplayacaktı diye görüşlerde sunulmaktadır.

Fakat tüm bu görüşler sadece öne sürülen düşüncelerden ibaret olup tarihe kesin bir not düşürmeyen ifadelerdir. Hatta dönemin tarihçisi Tursun Beğ bile *“Cihet-i sefer, taraf-ı Anadolu olduğu malûm olundu, amaa Arap mı Acem mi malûm olmadı”* demektedir.

Gentile Bellini Tarafından Yapılan Fatih Sultan Mehmed Portresi

Kayser'e Suikast: Hayal mi? Gerçek mi?

3 Mayıs 1481 tarihinde şiddetli ağrılarını hissettirdiği acılar sonucunda İstanbul'un fatihi II. Mehmed ömrünü tamamladı. Peki araştırmalarda ölümü hakkında öne sürülen ifadeler nelerdi?

Öncelikle II. Mehmed'in ölümü hakkında Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın sarf ettiği ifadelere yer verecek olursak: '*Ağır gut hastalığı vardı Fatih'in. 'Nikris' de denir. Tedavisi yoktu; 'kocakarı tıbbi' ile palyatif ilaçlarla tedavi olmaya çalışıyordu. Mareşal hastalığıdır zaten bu.*' demektedir. Mareşal hastalığı içinde "*Eti yersin, attan inmezsin, çizme çıkmaz ayagından, şişer bacaklar.*" diye bir açıklama yapmaktadır.

Prof. Dr. Halil İnalçık, Prof. Dr. Feridun Emecen, Prof. Dr. Selahattin Tansel, Prof. Dr. M.C. Şehabeddin Tekindağ gibi bu alanda yetkin ve kalem oynatmış önemli isimler de Prof. Dr. İlber Ortaylı ile müşterek düşünmekte ve ölüm hadisesinin nikris rahatsızlığının getirdiği bir son olarak kabul etmektedir.

Gizemli başlıklara bakacak olursak, kaynaklardaki II. Mehmed'e yönelik ilk suikast girişimi İstanbul'un fethinden sonra Bizans mensubu olan birtakım kişiler tarafından icra edilmiştir. Diğer taraftan II. Mehmed araştırmaları konusunda ismi ilk zikredilenlerden olan Franz Babinger ise ölüm hadisesi için şüpheli sözler sarf etmektedir. Konu hakkında analiz yapan Prof. Dr. M.C. Şehabeddin Tekindağ ise gerek Babinger gerek de II. Mehmed'in normal bir şekilde vefat etmediğini düşünen yerli ve yabancı araştırmacıların notlarını incelediği '*Fatih'in Ölümü Meselesi*' başlıklı makalesiyle bu hususlara kaynaklar eşliğinde cevap vermektedir. Makale içerisinden yalnız Babinger'a yönelik notlara değinecek olursak Tekindağ, Babinger'ın Âşıkpaşazâde'nin Tevarih-i Al-i Osman eserini kaynak aldığını yazar. Ayrıca Babinger tarafından Âşıkpaşazâde'nin nasıl yanlış anlaşıldığını tek tek ifade ederek konunun kaynağına nasıl yaklaşılması gerektiğini ifade eder.

Diğer taraftan dönemin Doğulu ve Batılı kaynakları bu hususta ifade beyan etmiş midir? Etmemiş ise olay hakkında tarihe ne tür ifadeler düşürdüklerine değinir. Hatta önemli bir nokta olarak belirtilebilir ki doğuda yayınlanan ve II. Bayezid'in ölümü için bile zehirlenme iddiası taşıyan yayınlar olmasına rağmen, II. Mehmed için doğu kaynaklarında bile bu tarz ifadelerin beyan edilmediğini aktarır. Kısacası II. Mehmed'in ölümü için normal bir ölüm hadisesi olmadığını savunan tezlere karşı Tekindağ'ın sunduğu notların incelenmesi ilgililere tavsiye edilir.

Peki II. Mehmed'e yapılan başka suikast girişimleri oldu mu? Evet oldu. Örneğin Venedik'in 1456-79 yılları arasında II. Mehmed'i on iki defa zehirlenme teşebbüsünde bulunduğu ifade edilmektedir. Trogirli bir denizci, Floransalı Francesco, Paul isimli bir berber, Carthusialı bir keşiş, Polonya ve Katalonyalı iki kişinin teşebbüs için girişimlerde olduğu söylenir.

Baktığımızda Amasya valisi Şehzade Bâyezid'in teşebbüsleri sonucu başhekim Acem Lari vasıtasıyla padişahın zehirlendiği (Bayezid'in motivasyonu ise Cem'i destekleyen Veziriazam Karami Mehmed Paşa'nın varlığı olarak öne sürülmektedir) bile söylenir. Hatta takvimler 1485'i gösterdiğinde Edirne'de Acem Lari vefat ettiğinde ahali II. Bayezid'in aşırı doz afyon verdirterek Lari'yi öldürttüğünü söyler. Bir başka rivayette Memlûk Sultanı Kayıtbay'ın Acem Lari'yi kullanarak II. Mehmed'i zehirlediği rivayetidir.

Nakkaş Sinan Bey'in Fatih Sultan Mehmed'in Son Yıllarında Yaptığı Bir Portresi

Suikast iddialar içinde en popüler olanı ise Yahudi bir hekim olan Maestro Jacopa'nın teşebbüsüdür. Kendisi Müslüman olduktan sonra Yakup Paşa ismini aldı ve bir süre sonra hekimbaşı bile oldu. Başta F.Babinger olmak üzere ve birtakım araştırmacılara göre 1471 yılı içerisinde Yakup Paşa'nın kendi isteği ile Venedik Onlar Konseyi'ne II. Mehmed'e karşı bir suikast teklifi sunduğu belirtilir. Bu konu hakkında Konseyin 5 Ekim 1471'de aldığı karar ise "görüşmelere başlanılsın" olmuştur. Süren iletişimin ardından Yakup Paşa'nın 1472 tarihinin Mart ile Mayıs ayları arasında suikastı tamamlayacağı kararlaştırılmıştır. Bunun karşılığında 10 bin altın, güvenlik sebebiyle İstanbul'dan ayrılacağı için ayrılma sonrası iş birliği, ardında bırakacağı eşyaları ve yeni temin etmek isteği eşyalar içinde adına 25 bin duka istediği ifade edilir.

Ayrıca suikast başarılı olursa aracılarından biri olan Albizzi isimli kişiye de 500 duka ödeme yapılmasını talep ettiği de ileri sürülmektedir. Hatta ölüm haberini Albizzi getirse üstüne 1000 duka da ekstra verilmesini teklif ediyordu. 7 Ekim 1471 tarihinde Venedik Onlar Konseyi bu konuları görüşmek adına toplandı. Babinger bu toplantı için dipnot vermiş, fakat verdiği dipnot oldukça tuhaftır. Çünkü ortada bir kaynak yoktur ve kendisi sadece gördüğünü iddia etmektedir. Devam edecek olursak Babinger, Onlar Konseyi'nin birtakım vaatler öne sürdüğü ifade eder. Şöyle ki eğer iş tamamlanırsa Yakup Paşa'ya 6 ay içerisinde 200 bin altın verilecek, Yakup Paşa ve ailesi Venedik vatandaşı olacak ve vergiden muaf tutulacaktır. Albizzi için de Venedik vatandaşlığı, haklarının korunması ve haberi kendi getirse 1000 duka verileceği taahhüt edilmektedir. Fakat teşebbüs fiziksel olarak uygulandı mı? Burası kesin değildir. Konu hakkında detaylı bilgi edinmek isteyenler ise Prof. Dr. Mustafa Daş'ın "*Fatih Sultan Mehmet Han'a Karşı Yapılan Suikast Girişimleri*" isimli makalesini inceleyebilir.

Sonuç

Yaptıkları kadar yapmak istedikleriyle de Osmanlı ve dünya tarihinde müstesna bir yere sahip olan II. Mehmed'in hayatının son evresini ve son seferini kapsayan bu yazıyı tamamlamaya gayret ettim.

Çalışma içerisinde ana kapsam çerçevesinde Memlûk, Venedik, Rodos Şövalyeleri başta olmak üzere çeşitli devlet ve oluşumlar ile II. Mehmed'in ilişkilerine, tasarladığı hedefler adına yaptığı hamlelere, hedefleri uğruna çıktığı son seferine ve ölümü etrafında beyan edilen görüşlere değinerek "Son Dem: II. Mehmed'in Seferleri ve Vefatı" başlıklı yazımı tamamlamış bulunuyorum. Hazırlanmasında ve yayınlanmasında katkı verenler başta olmak üzere, yazıyı okumak için zaman ayıranlara teşekkürü borç bilirim.

Fatihin Son Seferi ve Ölümü, Şermin Ciddi

Dipnot

(1): Topkapı Sarayı'nda Bâb-ı Hümâyün kapısının girişinde, Ali b. Yahya es Sûfi tarafından yapılmış olan kitabe yazısı.

Kaynakça

- TANSEL, Selâhattin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- SEVİM, Ali, YÜCEL, Yaşar, *Klasik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih, Yavuz, Kanuni*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- JORGA, Nicolae, *Fatih Sultan Mehmed*, Yeditepe Yayınevi, Çeviri: Nilüfer Epçeli, 2016.
- AFYONCU, Erhan, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*, Yeditepe Yayınevi, 2016.
- EMECEN, Feridun, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- CLOT, Andre, *Fatih Sultan Mehmet*, Milliyet Yayınları, Çeviri: Necla Işık, 1991
- BABINGER, Franz, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, Oğlak Yayıncılık, Çeviri: Dost Körpe, 2002.
- İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar –I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- İNALCIK, Halil, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İSAM Yayınları, 2013.
- İNALCIK, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Yapı Kredi Yayınları, Çeviri: Ruşen Sezer, 2010.
- GÜNDÜZ, Tufan (Ed.), *Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, 2013.
- DAŞ, Mustafa, "Fatih Sultan Mehmet Han'a Karşı Yapılan Suikast Girişimleri", I. Uluslararası Hünkâra Vefâ Sempozyumu Bildirileri, 2013, s. 331-320

UZUNÇARŞILI, İ.H. ‘ ‘ *Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü* ‘ ‘, Belleten Dergisi, Cilt: XXXIV., s. 231-234.

TEKİNDAĞ, Şehabeddin, ‘ ‘ *Fâtiḥ'in Ölümü Meselesi: Zehirlenme Faraziyesi-Bu Faraziyenin Reddi-Fâtiḥ'in Ölümü Üzerine İstanbul'da Vukua Gelen Hâdiseler-Fatih'in Cenâze Merâsimi-Cesedlerin Mumyalanması Meselesi* ‘ ‘, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Cilt: XVI., s.95-108.

BİLGİCİ, Yenal, ‘ ‘ Fatih tüm zamanların en entelektüel mareşaliydi ’ ’, Milliyet, 128 Mayıs 2016 [<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/fatih-tum-zamanlarin-en-entelektuel-maresaliydi-40110410>]

KİEL, Hedda Reindl, ‘ ‘Mesih Paşa’ ’, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2004, cilt:29, s 309-310.